

**Lisansüstü Tarih Öğrencileri ve Öğrenci Adayları İçin Yüzeysel Bir
Bibliyografya Rehberi: Tarihin Bütün Ana Bilim Dallarının Güvenilir
Akademik Kaynak Nüshaları**
İbrahim Berkay Savaş

Tilki Kitap©

www.tilkikitap.com

kitap@matbumedia.com

0850 304 22 03

Yayıncı Sertifika No 28740

Genel Müdür: Emrah Çelik
Yayın Yönetmeni: Sinan Kocaman
Editör: Hilal Kılıç
Son Okuma: Sümeyye Çelik
Sayfa Tasarım: Efe Bozkurt
Kapak Tasarım: Efe Bozkurt

Kitappad
com

Kitaplobi
com

Kitapşeyleri
com

1. Basım, İstanbul, Mart 2025

ISBN: 978-625-6130-80-7

Tilki Kitap Matbaa / İstanbul

Matbaa Sertifika No: 48138

Eserin tüm telif hakları yazara aittir. Yazar, bu baskı için basım-satış-dağıtım-tanıtım haklarını Tilki Kitap'a devretmiştir. Yazar, eserin kapak dahil içeriğindeki tüm materyallerin (metin, görsel öge, tablo...) yasal ve fikri sorumluluğunu kabul etmiştir. Tilki Kitap'ın kurumsal görüşü olmayabilir.

**LİSANSÜSTÜ TARİH ÖĞRENCİLERİ VE
ÖĞRENCİ ADAYLARI İÇİN YÜZEYSEL
BİR BİBLİYOGRAFYA REHBERİ: TARİHİN
BÜTÜN ANA BİLİM DALLARININ
GÜVENİLİR AKADEMİK KAYNAK
NÜSHALARI**

İbrahim Berkay Savaş

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
1. BÖLÜM: YENİ ÇAĞ İLE YAKIN ÇAĞ TARİHİ KAYNAKLARI	9
2. BÖLÜM: ORTA ÇAĞ TARİHİ KAYNAKLARI	23
3. BÖLÜM: GENEL TÜRK TARİHİ KAYNAKLARI.....	33
4. BÖLÜM: ESKİ ÇAĞ TARİHİ KAYNAKLARI	41
5. BÖLÜM: TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ KAYNAKLARI	57
SON SÖZ	75

ÖN SÖZ

Bildiğiniz gibi tarihin ana bilim dalları; “Eski Çağ”, “Orta Çağ”, “Yeni Çağ”, “Yakın Çağ”, “Genel Türk Tarihi” ve “Türkiye Cumhuriyeti” olarak altı ana bilim dalına ayrılır. Bu ana bilim dalları, mevcut bilgilerini sunarken çeşitli müellif nüshalı kaynakçalar ve bibliyografyalara yer verir. Bu kaynakçadaki müellif nüshalarının güvenilirliği, akademik bir kaynağın değerini belirler. Müellif nüshalarındaki bilgiler tamamen nesnel olmasa da somut gerçeklik açısından güçlüdür. Zira nesnellik ile somutluk aynı şey değildir ve birbirinden bağımsızdır. Bu ayrım, Tarih Ana Bilim Dalı için büyük öneme sahiptir.

Müellif nüshaları, “akademik kaynaklar” ve “popüler kaynaklar” olarak ikiye ayrılır. Popüler kaynaklar siyasi vizyon ve misyon taşıırken akademik kaynaklar ise tarih metodolojisinin soyut, tarih felsefesinin somut olmasına dayanarak belli başlı siyasi kutuplaşmalarda, kısmen de olsa, herhangi bir siyasi kutbun muhafaza ve müdafaası misyonunu üstlenir. Ancak bu kitapta amacım, tarih metodolojisi veya tarih felsefesi üzerine derinlemesine bir tartışma yapmak değildir. Bu kitapta amacım; “Eski Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı”, “Orta Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı”, “Yeni Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı”, “Yakın Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı”, “Genel Türk Tarihi Ana Bilim Dalı” ve “Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bi-

lim Dalı”nın kaynakça ve bibliyografyalarındaki güvenilir müellif nüshalarını yüzeysel bir şekilde ele almaktır.

Tarih Bölümü lisans derslerinde “Yeni Çağ Tarihi Kaynakları” ve “Yakın Çağ Tarihi Semineri” gibi dersler yer alır. Bu derslerde ilgili ana bilim dalının tarihî dönemeçlerini anlatan müellif nüshası kitaplar tanıtılır, anlatılır ve okutulur. Bu dersler, lisansüstü dönemeçlere hazırlık olarak büyük önem taşır. Lisansüstü dönemde öğrenciler, seçtikleri ana bilim dalına özel dersleri daha teferruatlı şekilde öğrenir ve bu alandaki müellif nüshalarını okuyup analiz eder. Ben de lisansüstü Tarih Bölümü öğrencilerine yardımcı olabilmek için bu kitapta tarihin her çeşit ana bilim dalının güvenilir müellif nüshası kaynak kitaplarını tanıtacağım. Eğer üniversite sınavları sonucu Tarih ya da Tarih Öğretmenliği Bölümünü kazanırsanız bu kitabı edinmeniz yararlı olacaktır.

Son olarak, kitabı okumak için satın veya ödünç alacak herkese keyifli, rahat ve huzurlu okumalar dilerim.

1. BÖLÜM:

YENİ ÇAĞ İLE YAKIN ÇAĞ TARİHİ KAYNAKLARI

A. OSMANLI TARİHİNİN KAYNAKLARI

A. 1. Yabancı Kaynaklar

• Johann Wilhelm Zinkeisen-*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (7 Cilt)*: Müellif, Alman uyrukludur. Ama daha sonra Osmanlı Devleti'ne yerleşince burada geçirdiği yıllar, Almanya'da geçirdiği yıllardan daha fazla olmuştur. Mevcut müellif nüshası, tanıtırken de belirttiğimiz gibi yedi cilttir ve Osmanlı tarihinin 1299 yılından 1812 yılına kadarki sürecini kapsamaktadır. Akademisyenler tarafından Johann Wilhelm Zinkeisen'in müellif nüshasına yapılan tek tenkit (İç Tenkit misyonu taşımaktadır.); eserinde "Osmanlı tarihi kaynakçası" olarak yalnızca yabancı müellif nüshalarına yer vermesi ve Türk-İslam müellif nüshalarına kaynakçada yer vermemesi olmuştur. Ancak Zinkeisen'in kaynak gösterdiği yabancı müellif nüshalarında (örneğin Joseph von Hammer, Hürmüzaki ve 16. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne büyükelçi olarak gelen Busbecq gibi isimlerin eserlerinde) Türk-İslam müellif nüshalarının bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle Zinkeisen'e yönelik bu iç tenkidin abartıldığı düşünülmektedir. Nitekim 2016 yılında hayatını kaybeden Prof. Dr. Halil İnalcık da bu tenkidin hatalı olduğunu savunmuştur. Hatta *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları* adlı kitabının son bölümünde Johann Wilhelm Zinkeisen ile biraz sonra ele alacağımız Nicolae Jorga'nın Osmanlı tarihi kitapla-

rının, Osmanlı tarihi alanındaki “güvenilir akademik kaynaklar” arasında yer aldığını ifade etmiştir.

- Joseph von Hammer-*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (10 Cilt)*: Müellif, Johann Wilhelm Zinkeisen gibi Alman uyrukludur. Johann Wilhelm Zinkeisen eserinin kaynakçasında Joseph von Hammer’i de belirttiği için Hammer’in nüshaları, Zinkeisen’den daha önceye dayanmaktadır. Tıpkı Zinkeisen gibi Joseph von Hammer de Osmanlı topraklarına yerleşmiş hatta ölümü de Osmanlı topraklarında olmuştur. Ancak vefatından sonra Avusturya’ya defnedilmiştir. Buna rağmen Osmanlı halkı kendisini o kadar çok benimsemiştir ki ona “Yusuf bin Hammer” diye hitap etmiştir.

Joseph von Hammer’in on ciltlik Osmanlı tarihi eserinin kaynakçalarında hem Türk-İslam hem de yabancı müellif nüshalarına yer verilmiştir. Tıpkı Zinkeisen gibi Hammer de eserini 2. Mahmut Dönemi’nde tamamlamıştır. Ancak 2003 yılında eser yeniden basıldığında derleyenler kitabın kapsamını genişleterek Son Osmanlı Padişahı 6. Mehmet Vahdettin Dönemi ve 1 Kasım 1922’de saltanatın kaldırılmasına kadar getirmiştir. Böylece eser, Hammer’in tamamladığı 2. Mahmut Dönemi’nde değil; 1 Kasım 1922’de saltanatın kaldırılmasında sonlanmıştır.

- Alphonse de Lamartine-*Osmanlı Tarihi*: Müellif, Fransız uyrukludur ve Joseph von Hammer ile Johann Wilhelm Zinkeisen’in çağdaşdır. Osmanlı tarihi üzerine yazdığı eseri de tıpkı Zinkeisen ve Hammer’in çalışmaları gibi Osman Gazi’den 2. Mahmut Dönemi’ne kadar olan süreci kapsamaktadır. Kaynakçasında hem Türk-İslam hem de Joseph von Hammer, Johann Wilhelm Zinkeisen ve Hürmüzaki gibi yabancı müellif nüshalarına yer verilmiştir.

- Nicolae Jorga-*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (5 Cilt)*: Müellif, Johann Wilhelm Zinkeisen ve Joseph von Hammer gibi Alman uyrukludur. Osmanlı tarihi üzerine yazdığı beş ciltlik eseri, 1299 yılından 1912 yılına kadar olan süreci kapsamaktadır. Nicolae Jorga, eserini kaynakça ve dipnotlarla detaylandırmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı dönemlerinde Türkiye'de yaşamış olan Jorga, Almanya'daki Nazi rejimine muhalif olduğu için 1940 yılında Türkiye'de gizli olarak bulunan Gestapo ajanları tarafından öldürülmüştür. Dönemin cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile başbakanı Dr. Refik Saydam, bu suikast nedeniyle tüm Türkiye'de millî yas ilan etmiştir.
- Rifaat Ali Abou-El-Haj: ABD'de yaşayan Lübnan uyruklu, Yeni Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı uzmanı bir tarihçidir. 2. Mustafa'nın tahttan indirilip 3. Ahmet'in tahta çıkarılış sürecini anlatan *1703 İsyanı: Osmanlı Siyasetinin Yapısı* ile 17. yüzyılda yaşanmış Osmanlı'nın ordu ve merkez teşkilatlarındaki bozulma sürecini anlatan *Modern Devletin Doğuşu: 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Osmanlı İmparatorluğu* adlı kitapları kaleme almıştır.

A. 2. Yerli Kaynaklar

- Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Uzunçarşılı: Sened-i İttifak'ın mimarı Alemdar Mustafa Paşa'nın biyografisini anlatan bir kitap ile Osmanlı ordusunun Kapıkulu Ocakları tarihini anlatan iki ciltlik kitap yazmıştır. En son olarak Osman Gazi'den 6. Mehmet Vahdettine kadar Osmanlı tarihi yazmayı planlamış ve bu doğrultuda 6 ciltlik Osmanlı tarihi kitapları kaleme almıştır. Ancak bu kitaplarının yazım aşamasında 3. Selim Dönemi'ne geldiğinde hayatını kaybetmiştir.

• Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal: Ankara Üniversitesi Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesinde hem akademisyenlik hem de dekanlık yapmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın hayatını kaybetmesi sonucu 3. Selim Dönemi'nde kaldığı müellif nüshalarına devam etmiş ve 5 ciltlik Osmanlı tarihi kitapları kaleme almıştır. Ancak bu kitaplarının yazım aşamasında 2. Abdülhamit Dönemi'ne kadar ilerleyebilmiş ve hayatını kaybetmiştir. Yarıda kalan müellif nüshalarını Enver Ziya Karal'ın kızı Prof. Dr. Seçil Karal Akgün devralmış ve 2. Abdülhamit Dönemi'nden saltanatın kaldırılmasına yani sonuna kadar olan dönemi tamamlamıştır. Akgün'ün yazdığı bu kısım, Enver Ziya Karal'ın *Osmanlı Tarihi*'nin beşinci ve son cildine dâhil edilmiştir.

• Mustafa Cezar ile Midhat Sertoğlu: Kuruluştan yıkılışa kadar olan dönemi kapsayan *Mufassal Osmanlı Tarihi* adlı altı ciltlik Osmanlı tarihi kitabını kaleme almışlardır. Eserin ilk dört cildini Mustafa Cezar kaleme almış, ilave metinlerin yazımını ise birlikte yapmışlardır. Cezar'ın vefatından sonra eserin tamamlanması ve yayımlanması sürecini Midhat Sertoğlu üstlenmiştir. Bu nedenle beşinci ve altıncı ciltleri Sertoğlu tarafından yazılarak eser tamamlanmıştır.

• İsmail Hami Danişmend: Kuruluştan yıkılışa kadar olan dönemi kapsayan *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi* adlı altı ciltlik Osmanlı tarihi kitabını kaleme almıştır. Bu eser, güvenilir bir akademik kaynak olarak kabul edilmektedir. Ancak akademisyenlerden gelen tek iç tenkit, 1618-1622 yılları arasındaki 2. Osman Dönemi'ni anlatırken 1622 yılında 2. Osman'ın tahttan indirilme sebeplerini ele alırken ortaya çıkmıştır. Bu tartışmalı bilgide 2. Osman'ın Osmanlı Devleti'nin başkentini İstanbul'dan Anadolu'ya taşımak istediği belirtilmektedir. Bu iddia yalnızca İsmail

Hami Danişmend'in Osmanlı tarihi nüshalarında yer almaktadır. Elinize geçen herhangi bir müellif nüshasında 2. Osman Dönemi anlatılırken 2. Osman hakkında bu bilgiye rastlarsanız kaynakçada İsmail Hami Danişmend'in Osmanlı tarihi nüshalarının tanıldığını göreceksiniz. 2. Osman hakkındaki tartışılan söz konusu bilgi haricinde Danişmend'in Osmanlı tarihi kitapları yine de güvenilir akademik kaynaklardır.

- Prof. Dr. Halil İnalçık: 1916-2016 yılları arasında yaşamış olan Yakın Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı uzmanı bir tarihçidir. Osmanlı tarihini hem kronolojik hem de Annales ekolü misyonlarına göre ele aldığı beş ciltlik *Devlet-i Aliyye* kitapları, *Kırım Hanlığı Tarihi Üzerine Araştırmalar (1441-1700)*, Mehmet Seyitdanoğlu ile kaleme aldığı *Tanzimat-Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu, Osmanlı Deniz Egemenliği, Osmanistik Bilimine Katkılar*, 16. yüzyıl Osmanlı tarihini anlattığı *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)* kitabı ile 15. yüzyılda İtalya'da başlayıp diğer Avrupa ülkelerine yayılan Rönesans'ı anlatan kitapları mevcuttur. Eserlerini, 19. yüzyılda Marc Bloch, Lucian Febvre ve Michel Foucault'un temsil ettiği Annales ekolü prensiplerine göre derlemiştir. Ancak İnalçık, Annales ekolüne benzer şekilde politik stratejilerle felsefi teorileri ön plana çıkarmanın yanında kronolojiyi de göz ardı etmemiştir. Annales ekolü, her ne kadar kronolojiyi arka plana atsa da temsil ettiği tarih felsefesinde kronolojiyi tarihten tamamen soyutlamamıştır. Unutmayın: “Kronoloji, tarihin iskeletidir.”

- Selâhattin Tansel: Yeni Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı uzmanı bir tarih profesörüdür. Fatih Sultan Mehmet Dönemi ile Yavuz Sultan Selim Dönemi'ni anlatan tarih kitapları kaleme almıştır.

- Feridun Emecen: Yeni Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı uzmanı bir tarih profesörüdür. Günümüzde İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde dekan olarak görev yapmaktadır. İstanbul'un Fethi sürecini ele aldığı *Fetih ve Kıyamet: 1453* adlı kitabı, Yavuz Sultan Selim Dönemi'ni anlatan bir başka tarih kitabı, 1300 yılından başlayıp 1600 yılında noktaladığı ve 15 ile 16. yüzyıl Osmanlı tarihini kapsayan Osmanlı tarihi kitapları bulunmaktadır.
- Mustafa Akdağ: Yeni Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı uzmanı bir tarih profesörüdür. 17. yüzyıldaki Celâli İsyanları sürecini ele alan kitaplarıyla tanınmaktadır. Ayrıca Annales ekolünü savunan Halil İnalcık ile münakaşalı olduğu bilinmektedir.
- Prof. Dr. M. Tayyip Gökbilgin: Kanuni Sultan Süleyman'ın 1494-1566 yılları arasındaki hayatını ve 1520-1566 yılları arasındaki saltanatını ele aldığı bir kitabı bulunmaktadır. Osmanlı idaresinde Balkanlar'ı anlattığı ve şecereleri Konya ile Karaman'daki Horasan'dan Moğol İstilasını sonucu kaçmış göçebe Müslüman Türkmenler olan, 1. Murat (1362-1389) ve Yıldırım Bayezit (1389-1402) zamanlarında iskân politikası ile Rumeli'ye (Balkanlar'a) yerleştirilen ve bu doğrultuda 1. Murat tarafından Rumeli beylerbeyliğinin (Eyalet yöneticiliğine beylerbeyliği denir. 1864'e kadar eyalet, 1864'ten itibaren de vilayet yani il-şehir olarak anılmıştır.) kurulmasına zemin oluşturan Balkan Türklerini anlattığı *Rumeli'deki Yörükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan* adlı kitabı da mevcuttur (Birçok Balkan Türkü, tarihî dönemeçlerine atf yapmak isterken kendilerini "Evlad-ı Fatihan" olarak anar.). Ayrıca Kurtuluş Savaşı'nı anlattığı *Millî Mücadele Başlarken* adlı kitabı da bulunmaktadır. [Dipnot: Sürekli Osmanlı tarihine yoğunlaştığı için Üniversite Reformu sürecinde akademiden tasfiye edilen ancak İsmet İnönü zamanında akademiye geri dönebilen